

Mattie Boom

Keuze uit de aanwinsten

Schenking foto's van E.I. Asser

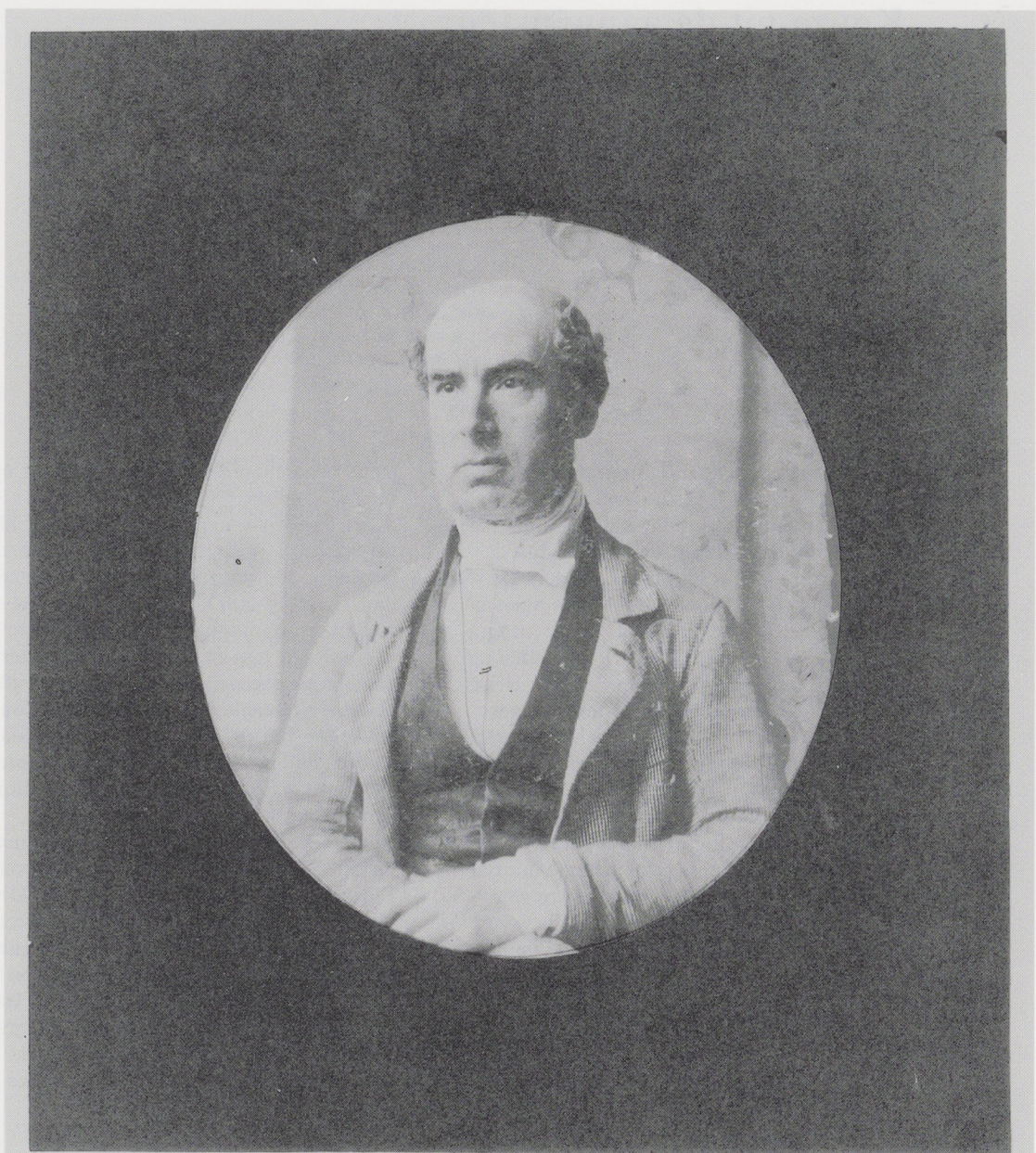
Bij de overdracht van de fotografiecollecties 19de eeuw van de Rijksdienst Beeldende Kunst aan het Rijksprentenkabinet in januari 1994 is ook de collectie foto's van Eduard Isaac Asser (1809–1894) overgedragen. De Stichting Familie Asser schonk deze nalatenschap van één van Nederlands eerste fotografen in 1993 aan de Staat der Nederlanden en ontving daarvoor de museummedaille. Het is een bijzondere collectie die bestaat uit vier albums met 200 zoutdrukken, een groep van dertien daguerreotypieën en een aantal losse foto's en fotolithografieën. Tot op de dag van vandaag worden in de familie foto's van de hand van de fotograaf opgespoord en geschonken. Het komt maar zelden voor dat zo'n omvangrijk en uitgebreid oeuvre van een fotograaf uit de vroege periode bewaard is gebleven. Het Rijksmuseum is de familie Asser dan ook zeer erkentelijk voor deze schenking die een uitermate waardevolle aanvulling betekent voor de collectie internationale 19de-eeuwse fotografie die zij wil aanleggen naast de prent- en tekeningenverzameling.

Al in de tweede helft van de jaren veertig van de 19de eeuw – toen de fotografie nog maar net bestond – nam de advocaat Eduard Isaac Asser in zijn vrije tijd een camera ter hand om de nieuwe vinding te proberen. Met deze camera maakte hij als één der eersten in Nederland in het procédé van de daguerreotypie foto's, voornamelijk portretten van zijn vrouw, kinderen en familieleden. Aan het

einde van de jaren veertig ging hij over op de papierfotografie.

Asser bleef zo'n jaar tien fotograferen: hij vervaardigde portretten, stillevens, kunstreproducties en stadsgezichten van Amsterdam. In 1855 nam hij deel aan de eerste Nederlandse fotografietentoonstelling in het gebouw van Arti et Amicitiae, in Amsterdam. In de tweede helft van de jaren vijftig ging hij zich exclusief toeleggen op de ontwikkeling van een fotolithografieprocédé. Hij stuurde zijn proeven in naar allerlei tentoonstellingen en verkreeg hiermee internationale bekendheid.

In 1995 wordt een aanvang genomen met de restauratie van de albums in het Nationaal Fotorestauratie-atelier in Rotterdam. De collectie wordt op dit moment gefotografeerd, geïnventariseerd en beschreven. Over enkele jaren zal in het Rijksprentenkabinet een tentoonstelling van de foto's van Eduard Isaac Asser plaatsvinden, waarbij een monografie van deze – voor de ontwikkeling van de fotografie in Nederland – zo belangrijke figuur wordt gepubliceerd.

Personne à l'état normal

Afb. 1. Zelfportret, circa 1848.

Zoutdruk van papiernegatief?, ovaal 12,8 x 11,2 cm, in rechthoekig passepartout van grijs papier met ovale uitsnijding, op de rand van de foto geplakt, handgeschreven titel: *Revenu a l'etat normal* in potlood op een apart strookje papier geplakt onder de foto. Het geheel is geplakt op blad 12 van album 1.

Opm.: De afbeelding is afkomstig uit het vroegste album, dat Asser begon (maar nooit afmaakte) als een foto-autobiografie, een verslag van de hoogtepunten en de dieptepunten in zijn leven. Daarvan maakt deel uit een serie van zijn vroegste zelfportretten. Het betreft een reeks van zes waarin hij verschillende gemoedsuitdrukkingen toont. Op aparte stroken papier schreef hij eronder: *meditant une perfidie; Declaration sincere; Autre Declaration non moins Sincere-; Effrayé de tant de declarations / & de tant de perfidies; Etat Maladif-Conséquence-; Revenu a l'etat normal*. Het afgebeelde portret is de laatste van de serie. Deze traditie gaat terug op de afbeeldingen van gezichtsuitdrukkingen in de leerboeken die op de kunst-academies werden gebruikt (met dank aan Peter Fuh-ring).

Litt.: M. Boom en J. Coppens, 'Eduard Isaac Asser', in: Ingeborg Th. Leijerzapf (red.), *Geschiedenis van de Nederlandse fotografie*, Alphen aan den Rijn 1990. *Herk.*: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12277-Q).

Afb. 2. Portret Tobias Asser (1783-1847), vóór 1847. Daguerreotypie, 11,1 x 9,8 cm, gevat in een lijstje met ronde, goudomrande uitsnijding van 6,4 cm.

Opm.: Deze daguerreotypie maakt deel uit van een serie van 14 daguerreotypieën in de nalatenschap van Eduard Isaac Asser. Het is een portret van Tobias Asser, de vader van de fotograaf. Deze overleed in 1847 en daarmee is dit de vroegst dateerbare daguerreotypie. Dat betekent dat Asser in elk geval al in dit jaar met dit procédé werkte.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1994 (inv.nr. RP-F-1994-36).

Afb. 3. Gezicht op logement
Rondeel, Amsterdam, circa
1848.

Calotypie-papier-negatief,
gefixeerd met bromide,
9,7 x 8 cm, geplakt op
blad 28 van album 1.

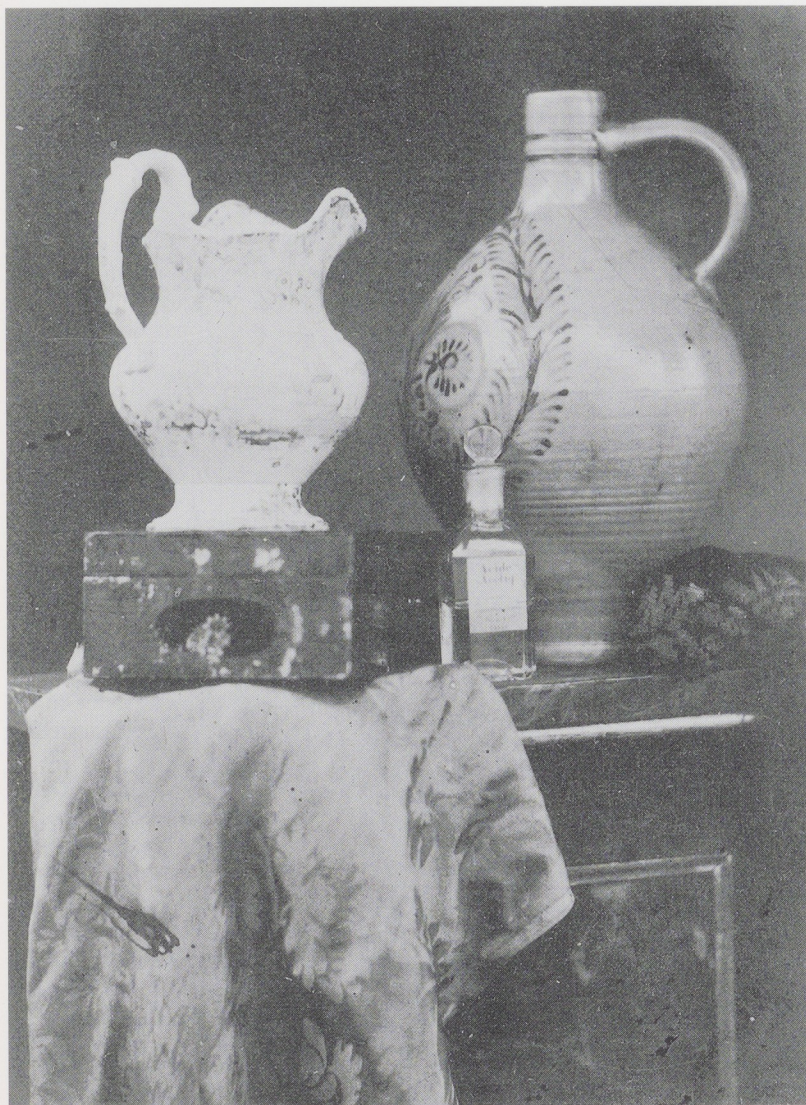
Opm.: Er zijn drie papierne-
gatieven van Asser bewaard
gebleven. Ze zijn vervaardigd
volgens Talbots
calotypie(negatief)procédé.
Van dit negatief bevindt zich
in één van de albums ook
een latere afdruk. In het
eerste album bevindt zich
een tweede papiernegatief
vanuit vrijwel dezelfde plek –
vermoedelijk Assers huis aan
het Singel – genomen. Asser
heeft meer van dergelijke
opnamen gemaakt vanuit
zijn huis: in de albums
bevinden zich verschillende
foto's van dit onderwerp.
Herk.: Schenking Stichting
Familie Asser, Amstelveen,
1993 (inv. nr. RP-F-AB
12277-AJ).

Afb. 4 Portret van E. Bour, circa 1853. Zoutdruk van glasnegatief, ovaal 15,4 x 11,3 cm, in rechthoekig passe-partout van grijs papier met afgeronde hoeken en met ovale uitsnijding, op de rand van de foto geplakt. Het geheel is geplakt op blad 26 van album 1.

Opm.: E. Bour, van wie we tot op heden weinig weten, was Assers partner in de fotografie. Ze stuurden gezamenlijk in naar de fotografietoonstelling bij Arti et Amicitiae in Amsterdam in 1855. Bour en Asser hebben elkaar voor dezelfde kast geportretteerd. Het is vermoedelijk de kast met natuurkundige instrumenten van Eduard Isaac. Hiermee is niet alleen Bour in beeld gebracht, maar ook hun belangrijkste attribuut en het bewijs van hun belangstelling in de fysica.

Litt.: M. Boom en J. Coppens, 'Eduard Isaac Asser' in: Ingeborg Th. Leijerzapf (red.), *Geschiedenis van de Nederlandse fotografie*, Alphen aan den Rijn 1990. *Herk.:* Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12277-AE).

Afb. 5. Stilleven met azijn-
zuur, circa 1853.

Zoutdruk van natte-collo-
diumglasnegatief, gewast,
10,3 x 8,1 cm, geplakt op
blad 11 van album 2.

Opm.: De Asser-albums
bevatten een aantal stillevens
met objecten die aan de
fotografie refereren. De ter-
loopse rangschikking op
deze foto toont behalve een
kan, een pot en een kistje,
ook een glazen flesje met
Acide Acétique. Dit was het
azijnzuur dat in de begintijd
van de fotografie werd
gebruikt bij het lichtgevoelig
maken van fotografisch
negatiefpapier. In hetzelfde
album is ook een stilleven
met natuurkundige instru-
menten opgenomen.

Herk.: Schenking Stichting
Familie Asser, Amstelveen,
1993 (inv. nr. RP-F-AB
12278-M).

Opm.: Het is niet duidelijk wie hier is geportretteerd. Op verschillende foto's in de albums is deze vrouw terug te vinden. Dit onderwerp doet nogal Brits aan. De Schotse fotografen Hill & Adamson maakten ook staande portretten bij een klimop. De foto raakt daarmee aan de invloeden die Eduard Isaac Asser onderging. Enerzijds waren er contacten met Frankrijk en de Société Française de Photographie, aan de andere kant lijken de foto's gemaakt naar Engelse voorbeelden die hij mogelijk op tentoonstellingen of in publikaties zag. *Herk.:* Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12278-N).

Afb. 6. Portret van een jonge vrouw bij klimop, circa 1853.
Zoutdruk van natte-collo-diumglasnegatief, 12,8 x 8,5 cm, geplakt op blad 12 van album 2.

Afb. 7. Gezicht op de Munttoren, 6 uur, circa 1850. Zoutdruk van natte-collodiumglasnegatief, governist, 10,4 x 7,2 cm met afgeronde hoeken, uitlopend in punt, geplakt op blad 15 van album 3.

Opm.: Op hetzelfde blad is een vrijwel identieke foto geplakt. De klok geeft echter een ander tijdstip, namelijk 10 over 8, aan. Waarschijnlijk werden de foto's genomen vanuit het huis aan het Singel dat uitkeek op de klok van de Munttoren.
Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12279-R).

Afb. 8. Portret van een jonge man met bakkebaarden, 1853.

Zoutdruk van natte-collodiumglasnegatief, 22,2 x 16,8 cm, verso in potlood:

feb. 1853, geplakt op blad 29 van album 4. Onderaan de foto is de rand van het ontwikkelraam meegedrukt.

Opm.: Dit is één van de weinige gedateerde foto's in het album. Asser maakte deze foto, een afdruk van een glasnegatief, in 1853, twee jaar na de ontwikkeling van het natte-collodiumprocédé door de Engelsman Frederick Scott Archer. De datering van de Asserfoto's is niet eenvoudig, omdat hij nauwelijks signeerde en dateerde. Nadere analyse van de gebruikte procédés bij de restauratie kan mogelijk meer uitsluitsel geven over het jaar waarin bepaalde foto's werden gemaakt. Voor het overige kan dat alleen door een nauwkeurige vergelijking van de leeftijden van de geportretteerden en mogelijk door nadere beschouwing van de kleding. We nemen nu aan dat Asser in de tweede helft van de jaren veertig begon met fotograferen en daar tot en met 1857 mee doorging.
Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-AF).

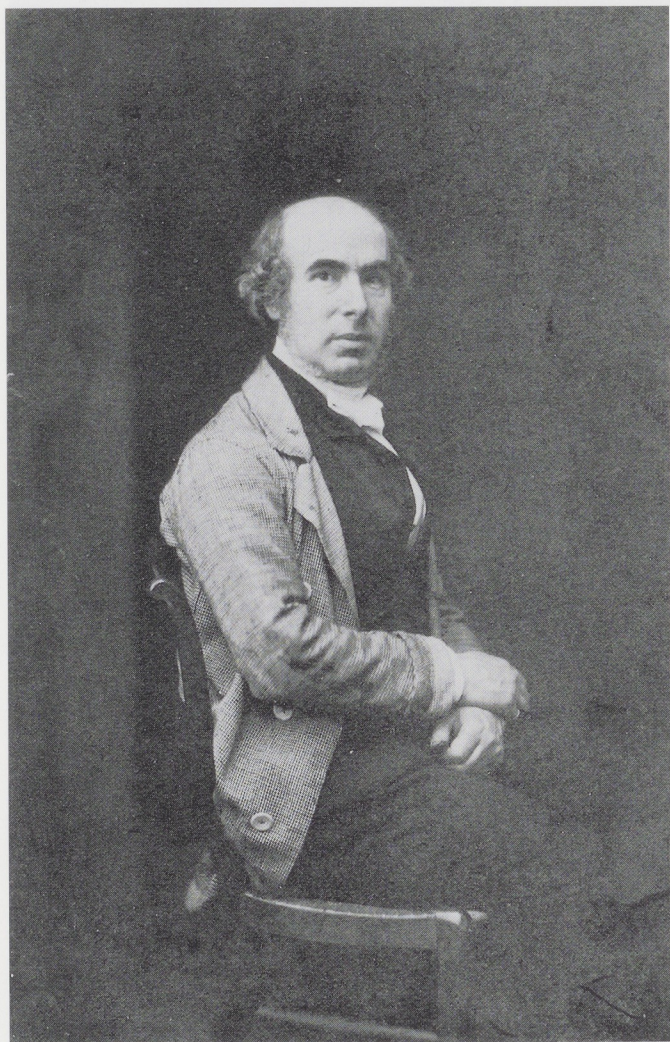

Afb. 9. Portret van één van de broers van Euphrosine Asser-Oppenheim, circa 1855.

Zoutdruk van natte-collo-diumglasnegatief, gevernist, ovaal geknipt 14,3 x 10,1 cm, geplakt op blad 18 van album 3.

Opm.: De drie broers van Assers echtgenote waren bankiers in Keulen. In het begin van jaren vijftig open-den zij een filiaal in Amsterdam. Asser heeft vele portretten van zijn zwagers gemaakt.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12279-v).

Opm.: In de albums bevindt zich een tweede zelfportret dat bij dezelfde gelegenheid is genomen. Het negatief van de afgebeelde foto heeft als uitgangspunt voor een fotolithografie (RP-F-AB 12280-AT) gediend.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-AP).

Afb. 10. Zelfportret Eduard Isaac Asser, circa 1855. Zoutdruk van natte-collo-diumglasnegatief, gewast, 15,7 x 9,8 cm, geplakt op lichtbruin papier 17,4 x 11,8 cm, dat op blad 39 van album 4 is geplakt.

Afb. 11. Portret van Eduard Isaac Assers zoon Lode-
wijk, 1856.

Zoutdruk van natte-collodiumglasnegatief, gewast, 18 x 12,3 cm, scheurtje middenonder op de foto, geplakt op blad 1 van album 4. In potlood onder de foto geda-
teerd: 1856.

Opn.: Onderaan de foto zijn zwarte hoeken zichtbaar die duiden op het gebruik van het natte-collodiumprocédé waarbij de glasplaat aan een hoek werd vastgehouden bij het opbrengen van het collodium en bij het onderdompelen van de plaat in een oplossing van zilvernitraat.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-A).

Afb. 12. Groepsportret in de tuin, 1856.

Zoutdruk van natte-collodiumglasnegatief, gewast en goudgetoond, ovaal uitgeknipt 12,3 x 15,5 cm, geplakt op blad 8 van album 4.

Opn.: Het vierde album begint met een reeks van zeven staande portretten van verklede kinderen uit 1856. Ook het portret van Lode-
wijk Asser maakt daarvan deel uit (afb. 11). De kinderen zijn door Eduard Isaac later in de tuin als groep geportretteerd.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-H).

Afb. 13. Gezicht op de Waag aan de Westermarkt, Amsterdam, vóór 1858. Albuminedruk(?) van nattecollodiumglasnegatief, 21 x 19,5 cm, met afgeronde hoeken, geplakt op blad 18 van album 4.

Opn.: De Waag, afgebroken in 1858, is door verschillende fotografen in beeld gebracht. Pieter Oosterhuis fotografeerde het gebouw. Een opname van de Waag maakt ook deel uit van de serie foto's die de Britse fotograaf Benjamin Brecknell Turner in 1857 in Amsterdam maakte.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-T).

Opm.: Dit is vermoedelijk een portret van de jongste van Assers vier dochters, Thérèse (1842–1927), op dezelfde stoel waarop Asser zichzelf portretteerde. Het portret was zeker het genre dat Eduard Isaac Asser het best beheerste. Hij had daarin ook scholing gehad. Al op jonge leeftijd volgde Asser tekenlessen bij J.A. Kruseman. Tot op heden zijn helaas geen tekeningen van zijn hand teruggevonden.

Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12279-AJ).

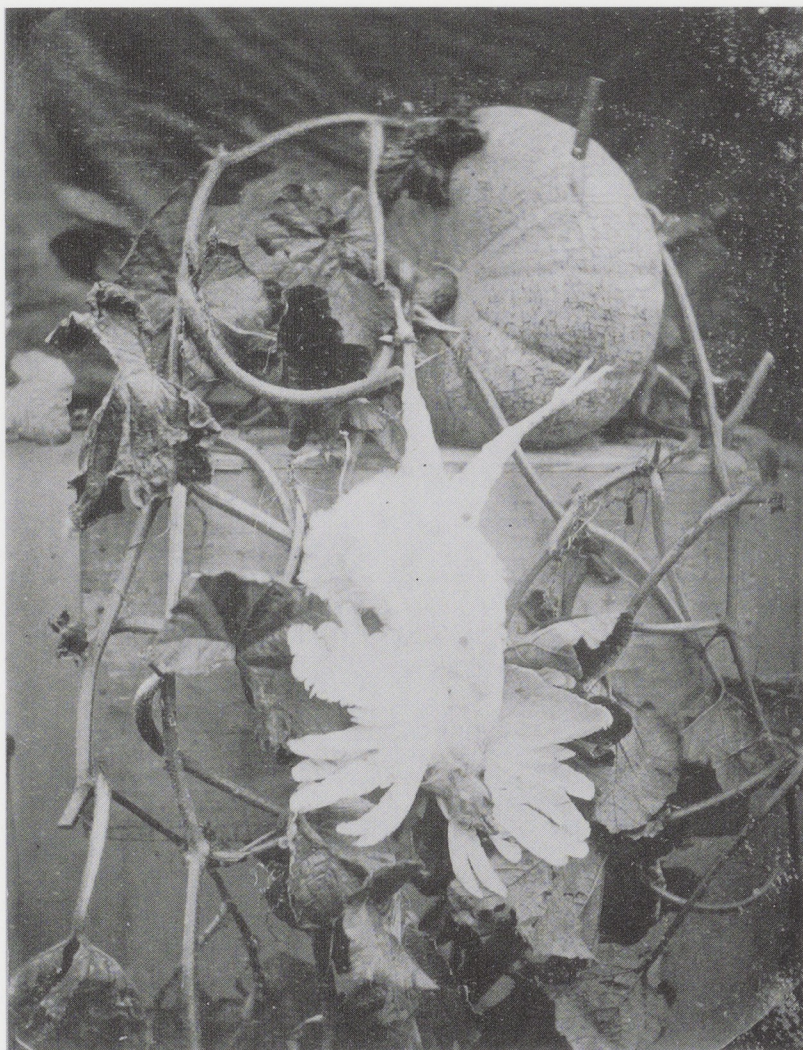
Afb. 14. Portret van één van de dochters van de fotograaf, circa 1855.

Zoutdruk van natte-collodiumglasnegatief, 15,1 x 11,1 cm, goudgetoond?, geplakt op blad 29 van album 3.

Afb. 15. Portret van een
werkman, circa 1855.
Zoutdruk van natte-collo-
diumglasnegatief met afge-
ronde hoeken, gewast, 15,2 x
11,1 cm, geplakt op blad 13
van album 4.

Herk.: Schenking Stichting
Familie Asser, Amstelveen,
1993 (inv. nr. RP-F-AB
12280-0).

Afb. 16. Stilleven met dode vogel, takken van een druif en pompoen, circa 1853. Zoutdruk van natte-collo-diumglasnegatief, gevernist en goudgetoond, 14,1 x 11 cm, geplakt op blad 9 van album 4.

Opm.: Vele fotografen van de eerste generatie maakten stillevens. Zowel in de eerste als in latere albums zijn voorbeelden te vinden.
Herk.: Schenking Stichting Familie Asser, Amstelveen, 1993 (inv. nr. RP-F-AB 12280-1).

9th proof auth: photo
febr 10/89.

Afb. 17. Gezicht op logement Rondeel, 1859.
 Fotolithografie, 15,2 x 11,9
 cm, geplakt op papier 22,7 x
 15,6 cm, met een handge-
 schreven opschrift in inkt: *9e*
proef authphot/feb 7e 1859.
Opm.: In de albums is geen
 afdruk gevonden van het
 negatief, dat als uitgangspunt voor deze
 fotolithografie diende.
Herk.: Schenking Stichting
 Familie Asser, Amstelveen,
 1993 (inv. nr. RP-F-AB
 12298).

*4^e proef van
 autographie
 7 January 1859.*

Afb. 18. Reproductie van
 een 18de-eeuwse prent: portret van de kunstenaar Abraham Bloemaert, 1859.
 Fotolithografie, 10,4 x 7,6
 cm, geplakt op papier 24,1 x
 16,1 cm, met een handge-
 schreven opschrift in inkt:
*4e. proef van autographie
 7 january 1859.*
Opm.: De 18de-eeuwse gra-
 veur baseerde zich op een
 17de-eeuws portret van Bloe-
 maert. Hij paste de omlijsting van het portret aan zijn

tijd aan. Asser maakte de
 fotografische reproductie
 naar de 18de-eeuwse prent.
Herk.: Schenking Stichting
 Familie Asser, Amstelveen,
 1993 (inv. nr. RP-F-AB
 12296).